

Doświadczony nauczyciel w pakiecie edukacyjnym *Gramy w piktogramy* -refleksje na zakończenie kariery zawodowej

Głównym celem reformy programowej jest poprawa efektów kształcenia. Nowa Podstawa Programowa Kształcenia Ogólnego dla Szkół Podstawowych w szczególności sposób podkreśla znaczenie uczenia się matematyki. Wyniki sprawdzianów zewnętrznych od kilku już lat wskazują, że absolwenci szkoły podstawowej mają trudności z rozwiązywaniem zadań złożonych, szczególnie nietypowych, czyli tych, które nie były ćwiczone na lekcjach matematyki i wymagających tworzenia własnych strategii rozwiązania. Lepiej sobie radzą rozwiązując zadania proste, typowe, ale coraz częściej zwraca się uwagę zjawisko wykonywania przez uczniów działań na liczbach bez związku z treścią zadania. Dowodzi to braku umiejętności analizowania treści zadania, dostrzegania związków i relacji pomiędzy danymi, operowania pojęciami. Istnieje zatem konieczność rozwijania u dzieci myślenia matematycznego, wyposażania ich w sprawności matematyczne potrzebne w sytuacjach życiowych i szkolnych. Wskazane jest w większym niż do tej pory zakresie, zachęcanie uczniów do rozwiązywania problemów, które wymaga myślenia twórczego, nieschematycznego, a także modelowania matematycznego oraz rozumowania i tworzenia własnych strategii.

Takie założenia przyświecały twórcom pakietu edukacyjnego *Gramy w piktogramy*, który powstał w ramach projektu PIKTOGRAFIA, w wyniku współpracy Wydawnictwa Bohdan Orłowski oraz Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego.

Pakiet edukacyjny „Gramy w piktogramy” został przygotowany w trzech wariantach:

- dla klas I-III szkoły podstawowej,
- dla klas IV-VI szkoły podstawowej,
- oraz dla gimnazjum.

Pakiet przygotowany został zgodnie z wiedzą psychologiczną, pedagogiczną i neurodydaktyczną na temat prawidłowości uczenia się i konstruowania wiedzy. Pozwala na organizowanie w sposób atrakcyjny i skuteczny sytuacji edukacyjnych, których istota polega na:

- uwzględnianiu dotychczas zdobytej przez uczniów wiedzy, tak, aby proponowane zajęcia zaspakajały ich autentyczne poznawcze potrzeby, a nie powielaly tego, co jest już im znane,
- doborze treści bliskich doświadczeniom uczniów, tak, aby nabywali umiejętności ułatwiające im sprawne funkcjonowanie w otaczającym świecie,
- tworzeniu warunków do samodzielnego poszukiwania strategii rozwiązywania problemu,
- wyzwalaniu aktywności poznawczej i działania uczniów podczas pracy zespołowej i indywidualnej.

Pakiet "Gramy w piktogramy" zakłada rozwijanie zainteresowania i motywacji do uczenia się matematyki, wyposażenie ucznia w zestaw elementarnych wiadomości i umiejętności, które są podstawą uczenia się na wyższych etapach edukacji i radzenia sobie z w codziennym życiu.

Przez cały rok szkolny 2012/2013, pakiet edukacyjny „*Gramy w piktogramy*” był testowany w 22 klasach publicznych szkół podstawowych i gimnazjów, znajdujących się w miastach, miasteczkach i wsiach, na terenie trzech województw: pomorskiego, małopolskiego i mazowieckiego. Podjęli się tego zadania doświadczeni nauczyciele, którzy mieli wysokie poczucie własnych kompetencji dydaktycznych i wychowawczych oraz byli zainteresowani poznaniem nowego pakietu edukacyjnego do nauczania matematyki.

Proces testowania był systematycznie monitorowany. Zespół badawczy przeprowadził ponad sto obserwacji zajęć, podczas których nauczyciele i uczniowie korzystali z tego innowacyjnego środka dydaktycznego, a także dokonał analizy wyników dwukrotnego badania ankietowego nauczycieli (przed rozpoczęciem stosowaniu pakietu i po zakończeniu jego stosowania).

W założeniach, praca z pakietem edukacyjnym „*Gramy w piktogramy*” miała na celu jakościową zmianę w rozumieniu roli nauczyciela w procesie nauczania/uczenia się, wyrażająca się spadkiem elementów charakterystycznych dla procesu transmisji wiedzy na rzecz wzrostu elementów typowych dla podejścia konstruktywistycznego w kształceniu uczniów na określonym etapie. Jak się okazało, nauczyciele podczas lekcji szybko zrezygnowali z dyrektywnego sterowania uczniami poprzez wydawanie różnych poleceń. W zamian pojawiły się pytania otwarte, wspierające proces rozwiązywania problemów. Prawie jedną czwartą czasu zajęć przeznaczano na dyskusję, wyjaśnianie i argumentowanie przez uczniów swojego zdania, prezentowanie przez nich rozwiązań zadań czy też relacjonowanie

przebiegu pracy grupowej. Odnotowano także coraz częstsze zachęcanie dzieci do samodzielnego poszukiwania popełnionych błędów i samodzielnego ich poprawiania.

Uzyskane wyniki wskazują także, że

- **zmaliał poziom pesymizmu edukacyjnego** w porównaniu z wyjściowym poziomem o **0,747 odchylenia standardowego** wyników reprezentatywnej próby nauczycieli (przy zakładanym spadku o 0,15 odchylenia standardowego);

W miarę gromadzenia doświadczeń z pracy z pakietem, nauczyciele byli coraz bardziej skłonni do zgadzania się z poniższymi stwierdzeniami np.:

Tworzenie nawet prostych argumentacji i wyjaśnień nie przekracza możliwości uczniów klas I-III.

Uczniowie w tym wieku są w stanie tworzyć własnych sprytnych metod rozwiązywania zadań tekstowych.

Zadania nietypowe nie są przeznaczone tylko dla uczniów najzdolniejszych.

- **wzrósł poziom promowania samodzielności uczniów** porównaniu z wyjściowym poziomem o **0,540 odchylenia standardowego** wyników reprezentatywnej próby nauczycieli (przy zakładanym wzroście o 0,15 odchylenia standardowego);

Nauczyciele częściej wybierali poniższe stwierdzenia:

Uczeń powinien mieć świadomość, że każde zadanie można rozwiązać na kilka różnych sposobów.

Uczniowie potrafią wiele nauczyć się od siebie, jeśli tylko często dzielą się pomysłami.

Należy dążyć do tego, aby jak najwięcej dzieci tworzyło własne sprytne metody wykonywania obliczeń.

Każde dziecko lubi zagadki, więc każde dziecko może lubić matematykę i chętnie jej się uczyć.

Warto, aby uczniowie sami oceniali poprawność prezentowanych przez siebie rozwiązań.

Samodzielne wybieranie przez uczniów w szkole zadań do wykonania jest dobrym sposobem rozwijania ich poczucia odpowiedzialności za uczenie się.

- **zmalął poziom formalizmu edukacyjnego** w porównaniu z wyjściowym poziomem o **0,569 odchylenia standardowego** wyników reprezentatywnej próby nauczycieli (przy zakładanym spadku o 0,15 odchylenia standardowego);¹

W tym przypadku coraz rzadziej nauczyciele wskazywali poniższe twierdzenia za zgodne z własnymi doświadczeniami w pracy z uczniami np.

Najważniejszym celem edukacji matematycznej w klasach I-III jest zapoznanie uczniów z symboliką matematyczną.

Podstawowym zadaniem nauczyciela jest staranne tłumaczenie dzieciom, jak mają rozwiązywać zadania różnych typów.

Ucząc się matematyki, dziecko powinno przede wszystkim uważnie słuchać nauczyciela i powtarzać jego czynności.

Przeprowadzone po zakończeniu testowania wywiady z nauczycielami pozwoliły na wzbogacenie uzyskanego materiału o dane jakościowe i sformułowanie następujących wniosków:

- **w wyniku pracy z pakietem edukacyjnym *Gramy w piktogramy* nastąpił wzrost poziomu profesjonalnych kompetencji i umiejętności nauczycielskich** przejawiający się m.in. poprzez:
  - modyfikację stylu pracy umożliwiającą uczniom dochodzenie do rozumienia języka symbolicznego matematyki,
  - wprowadzanie nowoczesnej metodyki nauczania w obszarze matematyki preferującej samodzielność i aktywność poznawczą uczniów oraz uczenie się w interakcjach społecznych z rówieśnikami,
  - stwarzanie w procesie nauczania matematyki sytuacji edukacyjnych sprzyjających konstruowaniu wiedzy przez uczniów poprzez negocjowanie i nadawanie znaczeń, co pozwoliło podnieść efektywność kształcenia
  - stosowaniu w większym zakresie niż dotychczas indywidualizacji w procesie edukacyjnym.

Jednym z bardziej spektakularnych rezultatów projektu zdobycie przez nauczycieli odmiennych doświadczeń edukacyjnych, które w zestawieniu z dotychczasowymi przekonaniami, często powodowały zdziwienie, skłaniały do głębszej refleksji, sprawiały, że

---

^{1 1} M .Dabrowski, M. Żytka (red), *Raport z testowania innowacyjnej pomocy dydaktycznej: Pakiet edukacyjny Gramy w piktogramy*, Wyd. Bohdan Orłowski, Konstancin Jeziorna 2013

w inny sposób określano własną rolę zawodową. Przykład wypowiedzi nauczycielki z ponad 30-letnim stażem, wskazuje jakiej transformacji dokonała ona w swoich poglądach na temat uczenia się dzieci właściwie dopiero na końcowym etapie pracy zawodowej.

Wydawało mi się do tej pory, że nic już nie może zaskoczyć mnie w pracy pedagogicznej z dziećmi. Pakiet edukacyjny „Gramy w piktogramy” wydał mi się bardzo interesujący, chociaż pomyślałam, że w mojej obecnej klasie, gdzie większość dzieci ma specyficzne potrzeby edukacyjne i prezentuje zaburzenia w zachowaniu, nie wyobrażałam sobie ani samodzielnej pracy uczniów ani ich współdziałania podczas pracy grupowej.

Początki nie były łatwe. Stale musiałam powstrzymywać swoją potrzebę przyśpieszania i kontrolowania pracy uczniów, podpowiadania im, jak mają coś wykonać, jak działać z piktogramami, aby znaleźć rozwiązanie postawionego problemu. Zniechęcały mnie też konflikty między dziećmi, ale wspierana przez opiekuna projektu na terenie mojej szkoły, cierpliwie realizowałam kolejne scenariusze. Z zazdrością słuchałam koleżanki z sąsiedniej klasy, ile zadań zrobiła, jakie ciekawe pytania zadali jej podopieczni i jakie nowe zagadki samodzielnie wymyśli. Mnie realizacja jednego scenariusza zajmowała od dwóch do pięciu dni, a rezultat, które osiągnęli inni nauczyciele testujący były przez pierwszy semestr poza naszymi możliwościami. Muszę jednak przyznać, że wymiana doświadczeń pomiędzy nauczycielami testującymi pakiet w kontaktach bezpośrednich, jak też przez platformę edukacyjną podsunęła mi wiele interesujących pomysłów realizacji poszczególnych tematów zajęć. Z czasem, ze zdumieniem dostrzegłam, że moje dzieci dłużej koncentrują się na zadaniach i większość podczas przerwy chce kontynuować rozpoczętą pracę. Klasa wyciszyła się. Dzieciaki zaczęły się wzajemnie słuchać, zadawać sobie pytania, dyskutować i wyjaśniać, jak coś trzeba zrobić. Zauważyłam, że im mniej nimi dyryguje, zasypuje ich pytaniami i oczekuje natychmiastowych odpowiedzi, to tym one więcej mówią, pytają, ustalają, upewniają się, zgłaszają swoje pomysły i tworzą jakieś strategie. Przyznaję, że czasami sama nie bardzo wiedziałam, czy zgłoszone przez ucznia rozwiązanie jest poprawne. Wspólne głośne myślenie z uczniami, układanie piktogramów, rysowanie na tablicy, a może też moje naturalne zakłopotanie i onieśmienie tą sytuacją, sprawiły, że dzieci coraz odważniej mówiły, że czegoś nie rozumieją, proszą o powtórzenie lub jakąś wskazówkę.

Do tej pory wydawało mi się, że znam wszystkie moich uczniów. Tymczasem w zmienionych warunkach ich funkcjonowania okazało się, że przejawiają cechy charakteru i umiejętności, których wcześniej nawet nie podejrzewałam. Może odkryłam to dlatego, że wreszcie miałam czas na obserwację dzieci i na pracę indywidualną z nimi, kiedy pozostali uczniowie zajęci byli rozwiązywaniem zadań w swojej grupie. Nie odnotowałam jakiś ogromnych zmian w

umiejętnościach matematycznych moich uczniów, ale na pewno dzięki pracy z pakietem Gramy w piktogramy, nastąpił ich rozwój społeczny i emocjonalny, stali się bardziej dojrzaלי i zmotywowani do wysiłku intelektualnego w szkole. Przez tyle lat pracy nie pamiętam, aby uczniowie pytali mnie, czy będziemy dzisiaj zajmować się piktogramami lub prosili o dodatkowe zadania-raczej bardziej interesowało ich, kiedy będzie przerwa, niż czy mogą zostać w klasie, bo chcą pograć w gry z pakietu Gramy w piktogramy.

Na koniec kariery zawodowej odkryłam, że moja praca może przebiegać bardziej naturalnie, że można wykonywać ją z satysfakcją i przyjemnością. I nie jestem już tak strasznie zmęczona i wypalona, bo przecież wspólnie z uczniami mogę odkrywać i badać świat.